

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

**у справі за конституційною скаргою Одінцової Олени
Анатоліївни щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень абзацу другого
статті 471 Митного кодексу України**

м. К и ї в
21 липня 2021 року
№ 3-р(II)/2021

Справа № 3-261/2019(5915/19)

Другий сенат Конституційного Суду України у складі суддів:

Головатого Сергія Петровича – головуючого,
Городовенка Віктора Валентиновича – доповідача,
Лемака Василя Васильовича,
Мойсика Володимира Романовича,
Первомайського Олега Олексійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Юровської Галини Валентинівни,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Одінцової Олени Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Городовенка В.В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Одінцова О.А. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України

(конституційність) окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України (далі – Кодекс), якими визначена відповідальність за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю.

Автор клопотання вважає, що зміст „санкції“ статті 471 Кодексу не відповідає частині першій статті 8, частинам першій, четвертій, шостій статті 41 Конституції України, оскільки передбачає непропорційне, незбалансоване, несправедливе покарання у вигляді конфіскації коштів, обіг і транскордонне переміщення яких жодним нормативним документом не заборонено та не обмежено; застосування стягнення у вигляді конфіскації згідно із зазначеною статтею Кодексу є безальтернативним, негнучким і категоричним, тому непропорційним, несправедливим і таким, що не відповідає принципу верховенства права, а також виглядає надмірним майновим тягарем для громадянина, не відповідає суспільним інтересам та є втручанням держави в мирне володіння майном.

2. Вирішуючи порушені у конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Основного Закону України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (частина перша, перше речення частини другої статті 3); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (друге речення статті 21).

Згідно зі статтею 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (частина перша); право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом (частина друга); ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є

непорушним (частина четверта); конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом (частина шоста); використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (частина сьома).

За частиною першою статті 64 Основного Закону України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно до частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються, зокрема, права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина (пункт 1); правовий режим власності (пункт 7).

Визначені у положеннях частини шостої статті 41 Основного Закону України вимоги щодо конфіскації майна, яка має застосовуватися виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом, є конституційними гарантіями непорушності права приватної власності й спрямовані на захист кожної особи від протиправного позбавлення майна, що належить їй на законних підставах. Зважаючи на вказані конституційні приписи, Конституційний Суд України зазначає, що на законодавчому рівні можуть встановлюватися обмеження права приватної власності, зокрема, і у вигляді конфіскації майна.

Зазначені конституційні гарантії перебувають у взаємозв'язку з принципом верховенства права, оскільки „одним із проявів цього конституційного принципу є непорушність права приватної власності та недопустимість протиправного позбавлення такого права“ (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2008 року № 24-рп/2008).

Конституційний Суд України наголошує, що відповідно до принципу верховенства права законодавець не може свавільно обмежувати конституційні права і свободи людини і громадянина при встановленні випадків, порядку та обсягу конфіскації майна.

Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Основного Закону України). Встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним (абзац шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009).

Конституційний Суд України зазначав, що „обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права“ (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

У Рішенні Конституційного Суду України (Перший сенат) від 5 червня 2019 року № 3-р(І)/2019 вказано, що „право власності не є абсолютним, тобто може бути обмежене, однак втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства. При обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів“ (абзац сьомий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини).

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України зазначає, що право власності не є абсолютним і його здійснення має певні конституційно-правові межі. Конституція України допускає конфіскацію майна як обмеження права власності, зокрема, що може застосовуватися виключно за

рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Однак можливість такого обмеження і його характер мають бути визначені законом не свавільно, а відповідно до Конституції України, у тому числі до встановленого нею принципу верховенства права і його вимоги – принципу домірності (пропорційності). Обмеження права власності у вигляді конфіскації майна має бути обумовлене захистом конституційного правопорядку, прав, свобод та гідності людини і громадянина, інтересів суспільства, держави, бути належним та необхідним заходом для досягнення такої легітимної мети, а також забезпечувати справедливий баланс між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи, не допускаючи надмірного впливу на адресатів, стосовно яких спрямоване зазначене обмеження.

2.2. Зважаючи на приписи статті 41 Конституції України щодо захисту права власності та меж здійснення цього права, Конституційний Суд України бере до уваги статтю 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), якою гарантовано право на мирне володіння своїм майном, та практику тлумачення цієї статті Європейським судом з прав людини.

Згідно зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права (абзац перший); проте попередні положення жодним чином не обмежують права держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за потрібне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів (абзац другий).

Конституційний Суд України враховує практику Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції в аспекті порушення цієї статті у зв'язку з тим, що захід у вигляді конфіскації покладав на заявників „індивідуальний і надмірний тягар“ і був непропорційним

щодо вчиненого правопорушення, яке полягало в недекларуванні валютних цінностей при переміщенні їх через митний кордон.

Європейський суд з прав людини в рішенні у справі „*Садоха проти України*“ від 11 липня 2019 року (заява № 77508/11) на основі своїх попередніх рішень та сформульованих у них позицій зазначив, що:

– „захід у вигляді конфіскації, навіть якщо він має на увазі позбавлення майна, підпадає під сферу дії другого абзацу статті 1 Першого протоколу до Конвенції, відповідно до якого державі дозволено здійснювати контроль за користуванням власності для забезпечення сплати штрафів“ (§ 23);

– „держави мають правомірний (легітимний) інтерес, а також обов’язок, відповідно до різних міжнародних договорів, уживати заходів на виявлення руху готівки через їх кордони та контролю за ним, оскільки великі обсяги готівки може бути використано для відмивання грошей, обігу наркотичних засобів, фінансування тероризму або організованої злочинності, ухилення від сплати податків або скоєння інших серйозних фінансових злочинів. Загальна вимога декларування, застосована до будь-якої особи, що перетинає державний кордон, запобігає прихованому вивезенню з країни та ввезенню до неї готівки, а такий захід, як конфіскація, що є наслідком недекларування готівки митним органам, є частиною загальної системи регулювання, призначеної протидіяти таким злочинам. Тому Суд вважає, що захід у вигляді конфіскації відповідав загальному інтересові суспільства“ (§ 26);

– «іншим питанням, яке стояло перед Судом, є те, чи втручанням у право власності досягнуто потрібний справедливий баланс між захистом цього права та вимогами загального інтересу, з огляду на простір оцінювання, що його залишено державі в цій сфері. Потрібного балансу не буде досягнуто, якщо на відповідного власника майна буде покладено „індивідуальний та надмірний тягар“. Крім того, хоча абзац другий статті 1 Першого протоколу до Конвенції не містить чітких процесуальних вимог, Суд має обміркувати, чи заявникові в рамках провадження в цілому було надано можливість подати свою справу до компетентних органів державної влади, щоб надати їм змогу встановити справедливий баланс між конфліктуєчими інтересами в справі» (§ 27);

– „адміністративне правопорушення, у вчиненні якого заявника було визнано винним, полягало у недекларуванні ним суми готівки, яку він перевозив через митний кордон. У зв'язку з цим слід зазначити, що, дійсно, як вказав заявник, вивезення іноземної валюти з території України не було незаконним відповідно до українського законодавства. Дозволялося не лише вивезення валюти, але й сума, яка могла бути законно перерахована або, як у цій справі, фізично перевезена через митний кордон у випадку декларування, в принципі, не була обмежена на момент подій. ... Ці елементи відрізняють цю справу від деяких інших, в яких конфіскація застосовувалася до товарів, ввезення яких було заборонено, або до транспортних засобів, які використовувалися для перевезення заборонених речовин чи торгівлі людьми“ (§ 28);

– „щоб втручання було пропорційним, воно має відповідати серйозності порушення, а санкція, що застосовується, – тяжкості правопорушення, у цій справі – недотримання вимоги декларування“ (§ 31);

– „стягнення у вигляді конфіскації не було спрямовано на відшкодування матеріальної шкоди – оскільки держава не зазнала жодних збитків унаслідок того, що заявник не задекларував кошти – а за своїм призначенням мало попереджувальний та каральний характер“ (§ 32).

У рішенні у справі „*Gyrlyan v. Russia*“ від 9 жовтня 2018 року (заява № 35943/15) Європейський суд з прав людини наголосив, що законодавець „не залишає суду, який ухвалює вирок, будь-якої свободи розсуду в цій справі, пропонуючи вибір між штрафом в еквіваленті щонайменше незадекларованої суми, і конфіскацією незадекларованої готівки. У будь-якому випадку на користь держави було конфісковано незадекларовані кошти в повному обсязі ... така жорстка система не здатна забезпечити потрібний справедливий баланс між вимогами загального інтересу та захистом права власності особи“ (§ 31).

Конституційний Суд України зазначає, що зі змісту положень статей 7, 12 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 55/25 від 15 листопада 2000 року), вбачається, зокрема, що з метою запобігання незаконному відмиванню коштів від фізичних осіб і комерційних організацій

можуть вимагати повідомляти про транскордонні переведення значних обсягів готівкових коштів і передання відповідних оборотних інструментів; такий захід, як конфіскація, застосовується до доходів від злочинів, що їх охоплює вказана конвенція, або майна, вартість якого відповідає вартості такого доходу, а також майна, устаткування або інших засобів, які використовувалися або призначалися для використання при вчиненні таких злочинів.

2.3. Із аналізу приписів статті 471 Кодексу у взаємозв'язку з пунктами 1¹, 57 частини першої статті 4, частиною третьою статті 197, статтею 366 Кодексу, частиною першою статті 8 Закону України „Про валюту і валютні операції“, пунктами 4, 5, 6 Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 2 січня 2019 року № 3, вбачається, що відповідно до окремих положень абзацу другого статті 471 Кодексу переміщення через митний кордон України особою, яка формою проходження митного контролю обрала проходження (проїзд) через „зелений коридор“, зокрема товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, у тому числі валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, у разі якщо такі товари є безпосередніми предметами правопорушення, має наслідком накладення двох адміністративних стягнень: основного – штрафу у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, та додаткового – конфіскації цих товарів.

Конституційний Суд України, оцінюючи положення статей 458, 465 Кодексу, наголошує, що конфіскація зазначених товарів є видом адміністративного стягнення за встановлене у статті 471 Кодексу адміністративне правопорушення і застосовується щодо майна особи, яке належить їй, у тому числі і на законних підставах, тому така конфіскація є несумісною з установленою частиною четвертою статті 41 Конституції України непорушністю права приватної власності.

Відповідно до статті 6 Кодексу митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом

здійснення митної справи; митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України. Зокрема, встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять митну справу (частина перша статті 7 Кодексу).

Із метою захисту митних інтересів України та митної безпеки оспорюваними положеннями статті 471 Кодексу за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю визначена адміністративна відповідальність, у тому числі у вигляді обов'язкової конфіскації товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України.

Отже, конфіскація товарів як позбавлення права власності за статтею 471 Кодексу спрямована на забезпечення конституційного правопорядку, безпеки суспільства, прав і свобод людини та є належним заходом, оскільки, як і інші види адміністративних стягнень, що їх встановлено Кодексом за адміністративні правопорушення, має сприяти досягненню мети адміністративної відповідальності, що обумовлено потребами захисту митних інтересів України та митної безпеки.

2.4. Конституційний Суд України звертає увагу, що при обмеженні права власності в інтересах суспільства необхідними є не будь-які менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи, а ті з них, які здатні досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні. Тобто законодавець зобов'язаний обирати той вид адміністративного стягнення, який менш обтяжливий для прав і свобод особи у конкретному випадку, і насамперед має визначити адекватну міру адміністративної відповідальності для досягнення її мети, тоді як суди забезпечують індивідуалізацію такої відповідальності залежно від обставин справи у межах законодавчо визначеної санкції.

У статті 471 Кодексу встановлено адміністративну відповідальність за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю. Такий порядок міститься у статті 366 Кодексу,

за яким, зокрема, каналом „зелений коридор“ можна переміщувати товари в обсягах, що не підлягають оподаткуванню митними платежами та не підпадають під встановлені законодавством заборони або обмеження щодо ввезення на митну територію України або вивезення за її межі і не підлягають письмовому декларуванню; громадяни, які проходять (проїжджають) через „зелений коридор“, звільняються від подання письмової митної декларації, однак це не означає звільнення від обов’язкового дотримання порядку переміщення товарів через митний кордон України.

Конституційний Суд України наголошує, що безконтрольне переміщення через митний кордон України товарів, про які йдеться у статті 471 Кодексу, насамперед тих, переміщення яких через митний кордон України заборонене законодавством України, з огляду на їх специфіку та небезпечні характеристики створює реальну загрозу для громадського порядку, здоров’я і життя, прав і свобод людини і громадянина, довкілля, економічної безпеки держави, державних або суспільних інтересів та обумовлює негайну потребу в безальтернативній конфіскації таких товарів, якщо вони є безпосередніми предметами визначеного цією статтею Кодексу адміністративного правопорушення. Такі загрози може спричинити і непідзвітний рух через митний кордон України валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, які належать до товарів, переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, особливо у разі, коли такі цінності мають нелегальний характер чи використовуватимуться у подальшому в злочинній діяльності.

Таким чином, відповідно до статті 471 Кодексу обов’язкова конфіскація зазначених товарів за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю виправдана потребою досягнення стримуючого ефекту від вчинення таких правопорушень, зниження існуючих ризиків їх зростання та є необхідним заходом з огляду на легітимну мету позбавлення права власності.

2.5. Конституційний Суд України зазначає, що суспільна користь адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення полягає не в поповненні державного бюджету, а в забезпеченні конституційного правопорядку, безпеки суспільства та прав і свобод кожної особи. Суспільна користь від застосування конфіскації товарів за статтею 471 Кодексу як адміністративного стягнення не вимірюється у майновому еквіваленті, її сутність полягає у досягненні стійкого ефекту захисту митних інтересів України, митної безпеки за рахунок впровадження законодавцем адекватних заходів адміністративної відповідальності. Однак для прав і свобод особи шкода від зазначеного адміністративного стягнення, яке визначено статтею 471 Кодексу, не повинна бути надмірною, що є необхідною умовою збереження справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи.

Юридичне регулювання питань транскордонного переміщення валютних цінностей в Україні визначає, що власне переміщення через митний кордон України валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, не зумовлює потреби в сплаті митних зборів або будь-яких інших платежів на користь держави, а лише вимагає дотримання встановлених законодавцем додаткових вимог щодо письмового декларування зазначених цінностей, після виконання яких заборони чи обмеження не застосовуються до такого переміщення і воно не характеризується відповідно до законодавства України як незаконне. Отже, недотримання зазначених вимог не завдає жодної матеріальної шкоди або інших збитків державі, а також не спричиняє суттєвих негативних наслідків для суспільних або державних інтересів, якщо походження та подальше використання валютних цінностей, що не були задекларовані, не є неправомірними або злочинними.

Водночас переміщення валютних цінностей в сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, без їх попереднього декларування через митний кордон України особою, яка формою митного контролю обрала проходження (проїзд) через „зелений коридор“, з огляду на специфіку організації та реалізації такої форми переміщення валютних цінностей може відбуватися без дійсного наміру

особи порушувати правила митного контролю, установлені законодавством України. Якщо такого наміру немає, фактично уся шкода для державних і суспільних інтересів полягатиме у неповідомленні держави про переміщення через її митний кордон зазначених валютних цінностей, а їх конфіскація як адміністративне стягнення набуватиме непомірно каральних ознак. Тому і суспільна користь від застосування такого адміністративного стягнення відповідно до статті 471 Кодексу є незначною, тоді як сама конфіскація валютних цінностей стає надмірним тягарем для права власності особи.

Конституційний Суд України підсумовує, що оспорювані приписи статті 471 Кодексу не забезпечують досягнення справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи й допускають не виправдане позбавлення такого права, оскільки відповідно до цих приписів Кодексу обов'язковій конфіскації підлягають валютні цінності в сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, у будь-якому випадку і в повному обсязі, незалежно від правомірності джерела їх походження та мети подальшого використання, форми вини особи та негативного впливу такої конфіскації на її майнове становище.

3. Конституційний Суд України виходить із того, що виключно законами України визначаються, зокрема, діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них (пункт 22 частини першої статті 92 Конституції України). Тобто саме законодавець має прерогативу встановлювати склад діянь, які є адміністративними правопорушеннями, та обирати необхідну з-поміж доступних видів адміністративних стягнень міру адміністративної відповідальності особи за такі правопорушення.

У пункті 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 наголошено, що „окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину“ (абзац п'ятий підпункту 4.1); „правова держава, вважаючи покарання передусім виправним та превентивним засобом, має використовувати не

надмірні, а лише необхідні і зумовлені метою заходи. Обмеження конституційних прав обвинуваченого повинно відповідати принципу пропорційності: інтереси забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та безпеки тощо можуть виправдати правові обмеження прав і свобод тільки в разі адекватності соціально обумовленим цілям“ (абзац четвертий підпункту 4.2).

В абзаці першому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 наголошено, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтуються на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені визнанням і дією принципу верховенства права в Україні.

З огляду на це принцип верховенства права, зокрема така його вимога, як принцип домірності, є взаємопов'язаними фундаментальними засадами функціонування усієї юридичної системи України, у тому числі нормативного встановлення законодавцем адміністративної відповідальності. Отже, конкретні санкції за адміністративні правопорушення мають бути справедливими та відповідати принципів домірності, тобто законодавець має визначати адміністративні стягнення з урахуванням їх виправданості та потреби для досягнення легітимної мети, беручи до уваги вимоги адекватності наслідків, які спричинені такими санкціями (у тому числі для особи, до якої вони застосовуються), тій шкоді, що настає в результаті адміністративного правопорушення.

Конституційний Суд України підсумовує, що питання обрання виду адміністративного стягнення відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України вирішує виключно законодавець з урахуванням приписів Конституції України, зокрема принципу верховенства права.

3.1. Конституційний Суд України зважає на те, що Європейський суд з прав людини для застосування гарантій Конвенції, які стосуються кримінально-правових аспектів, напрацював три критерії, на основі яких

провадження можна вважати „кримінальним“, а саме юридичну кваліфікацію відповідного правопорушення в національному законодавстві, саму природу такого правопорушення, а також характер і ступінь суворості покарання [рішення у справі „*Engel and others v. the Netherlands*“ від 8 червня 1976 року (заяви №№ 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72), § 82, § 83].

Європейський суд з прав людини на основі цих критеріїв у § 21 рішення у справі „*Надточій проти України*“ від 15 травня 2008 року (заява № 7460/03), зокрема, зазначив, що «положення Митного кодексу, які застосовуються в справі заявника, безпосередньо поширюються на всіх громадян, які перетинають кордон, та регулюють їх поведінку шляхом застосування стягнень (штраф та конфіскація), які є як покаранням, так і стримуванням від порушення. Таким чином, митні правопорушення, які розглядаються, мають ознаки, притаманні „кримінальному звинуваченню“ в розумінні статті 6 Конвенції».

3.2. Проаналізувавши оспорювані приписи статті 471 Кодексу, Конституційний Суд України констатує, що ці приписи мають кримінально-правовий характер як за своєю каральною та стримувальною метою, так і за суворістю визначеного ними додаткового обов'язкового адміністративного стягнення у вигляді конфіскації певних товарів, тому призначення такого стягнення має здійснюватися з урахуванням принципів і гарантій, притаманних кримінальному провадженню.

Конституційний Суд України наголошує, що справедливе призначення покарання в кримінальному провадженні, зважаючи на інтенсивність та небезпеку його негативного впливу на фундаментальні права і свободи особи, є обов'язковою умовою захисту особи від свавілля в державі, у якій діє принцип верховенства права.

Справедливість призначення покарання в кримінальному провадженні гарантована загальними засадами, які містяться в приписах статті 65 Кримінального кодексу України, за пунктом 3 частини першої якої суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального

правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Конституційний Суд України вважає, що задля забезпечення справедливості призначення покарання в кримінальному провадженні, його домірності тяжкості злочину суд відповідно до Кримінального кодексу України наділений дискрецією щодо форм реалізації кримінальної відповідальності. Згідно з положеннями статті 69 Кримінального кодексу України за наявності обставин, які пом'якшують покарання, судові надано можливість призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, у тому числі суд може не призначити додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього кодексу як обов'язкове, за винятком випадків призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачено основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, з аналізу приписів статей 52, 59 Кримінального кодексу України вбачається, що конфіскація майна є додатковим покаранням; вона полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого; встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього кодексу.

Враховуючи наведене та приписи Особливої частини Кримінального кодексу України, які містять такий вид покарання, як конфіскація майна, Конституційний Суд України наголошує, що навіть тоді, коли конфіскацію майна встановлено поряд із найсуворішим основним покаранням – позбавленням волі, то таке додаткове обов'язкове покарання є дискрецією суду відповідно до приписів статті 69 цього кодексу.

Натомість оспорювані приписи статті 471 Кодексу встановлюють обов'язкову конфіскацію в будь-якому випадку і в повному обсязі валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, як товарів,

переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, у разі якщо такі товари є безпосередніми предметами правопорушення. Кодексом України про адміністративні правопорушення не визначено процесуальних механізмів, які надали б можливість судам знизити визначену статтею 471 Кодексу міру адміністративної відповідальності залежно від пом'якшувальних обставин справи та дозволяли б застосувати таку конфіскацію частково чи взагалі її не призначати. Згідно зі статтею 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення можливе лише звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення.

Таким чином, застосування конфіскації зазначених товарів за оспорюваними положеннями статті 471 Кодексу у справах про адміністративні правопорушення здійснюється не за усіма принципами й гарантіями кримінального провадження, зокрема не враховується конституційних гарантій у кримінальному провадженні щодо забезпечення справедливості призначення покарання, що вказує на надмірний та свавільний характер такого адміністративного стягнення.

4. Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремі положення абзацу другого статті 471 Кодексу, якими за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю встановлена обов'язкова конфіскація в будь-якому випадку і в повному обсязі валютних цінностей у сумі, що перевищує еквівалент 10 тисяч євро, як товарів, переміщення яких через митний кордон України обмежено законодавством України, у разі якщо такі товари є безпосередніми предметами правопорушення, не забезпечують справедливого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом права власності особи та не узгоджуються з принципом верховенства права. Отже, оспорювані положення статті 471 Кодексу у цій частині суперечать приписам частини першої статті 8, частин першої, четвертої, шостої статті 41, частини першої статті 64 Конституції України.

5. Конституційний Суд України виходить із того, що з метою недопущення порушення митних інтересів України та її митної безпеки не може залишатися без належного юридичного врегулювання питання адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, визначене статтею 471 Кодексу.

Отже, встановивши невідповідність Конституції України (неконституційність) окремих положень абзацу другого статті 471 Кодексу, а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“, Конституційний Суд України вважає за потрібне реалізувати своє повноваження, визначене частиною другою статті 152 Конституції України, та відтермінувати втрату чинності цими положеннями Кодексу на шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“ Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України, а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“.

2. Окремі положення абзацу другого статті 471 Митного кодексу України, а саме „а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари,

переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, – також конфіскацію цих товарів“, що визнані неконституційними, втрачають чинність через шість місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

